

JAARBOEK 1981/82

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

J. SNEEP

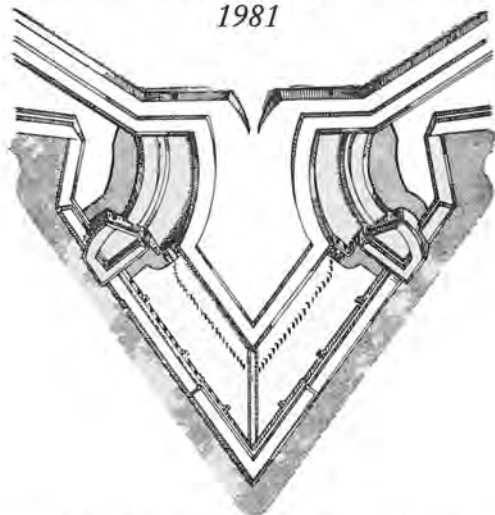
John F. Kennedylaan 28
3931 XK Woudenberg
Tel. 0 3498 - 35 75

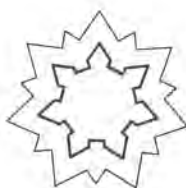
JAARBOEK 1981/82

waarin opgenomen jaarverslag

1981

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

opgericht 18 april 1932

Mede-oprichtster van de Nationale Contactcommissie Monumentenbescherming (N.C.M.)

De stichting heeft ten doel de instandhouding te bevorderen van oude, buiten militair gebruik gestelde vestingwerken en andere militaire objecten, gelegen in Nederland of daarbuiten, in het laatste geval mits met een Nederlands verleden, als gedenktekenen van geschiedenis en kunst en als natuurmonumenten. Zij tracht zodoende bij te dragen tot het bewaren van zinnelijke overblijfselen en eerbiedwaardige tradities uit ons nationale verleden en tevens in het Nederlandse volk de zin voor kunst en natuurschoon te ontwikkelen en te bevorderen. (Art. 2 der statuten)

Beschermbeër:

ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS BERNHARD DER NEDERLANDEN

Ere-voorzitters - Ereleden:

GENERAAL C. J. SNIJDERS, Oud- O.L.Z., voorzitter 1932-1935,
erevoorzitter 1935-1939 (†)

W. H. COOL, voorzitter 1947-1957, ere-voorzitter 1957-1958 (†)

L. J. SPANJAERDT SPECKMAN, voorzitter 1957-1967, adviseur 1967-1975,
erevoorzitter 1967-1975 (†)

W. H. SCHUKKING, secretaris 1934-1956, erelid 1956-1967 (†)

JHR. IR. SIX VAN WIMMENUM, penningmeester 1932-1971, erelid 1971-1975 (†)

C. A. DE BRUIJN, secretaris 1956-1970, archivaris 1970-1975, erelid 1970-1975 (†)

J. J. DE WOLF, ondervoorzitter 1959-1964, hoofdbestuurslid tot 1978, erelid 1978

MR. J. BELONJE, correspondent 1946-1970, hoofdbestuurslid 1960-1970, lid SC 1960-1980,
erelid 1981

Onderscheiden met „de Coehoornmortier”

1974

MR. J. BELONJE - Alkmaar

C. A. DE BRUIJN (†)

W. MARIS J. AZN. (†)

JHR. IR. SIX VAN WIMMENUM (†)

L. J. SPANJAERDT SPECKMAN (†)

1976

J. L. H. A. ANTONI - Amsterdam

MR. P. J. VAN DER MARK - Den Haag

L. J. MORREAU - Maastricht

DR. H. LE PAGE - Antwerpen

IR. CH. C. VAN DER VLIS - Haarlem

J. J. DE WOLF - Bussum

1977

W. F. K. ENGELBRECHT - Breda

DR. IR. H. A. VAN OERLE - Oud Ade

E. D. VAN WIJNGAARDEN (†)

1978

A. H. MOHR - Doorwerth

DR. G. OVERDIEP - Peize

IR. G. A. OVERDIJKINK - (†)

1979

H. A. TREU - Oisterwijk

1980

P. J. BRAND - Hulst

B. A. VERRIPS - Bunnik

Z.K.H. Prins Bernhard ontvangt als Beschermheer de Coehoormortier uit handen van de voorzitter.

GELUKWENS VAN ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS BERNHARD DER NEDERLANDEN

uitgesproken

*bij de viering van het 50-jarig bestaan van de Stichting Menno van
Coehoorn in de Grote Kerk te Naarden op woensdag 12 mei 1982.*

Om te overleven heeft de mens door de eeuwen heen moeten voorzien in primaire behoeften, heel simpel gezegd: eten en drinken. Bovendien heeft de mens zich moeten beschermen tegen natuurinvloeden. Ik denk aan koude,

hitte en wateroverlast; kort samengevat: kleding en dekking. Zeker niet in de laatste plaats moet de mens zich hoeden voor vijanden van allerlei soort, zowel mens als dier.

Om in die primaire behoeften te voorzien heeft de mens vele activiteiten ondernomen, die hun stempel op het landschap hebben gedrukt: de inrichting van het landschap en de menselijke nederzettingen.

De mens draagt in sterke mate het stempel van de omgeving waarin hij geboren is, zich ontwikkelt en opgroeit. Men raakt gehecht aan zijn leefomgeving. Wij zijn gehecht aan Nederland, een land, dat nauwelijks nog delen kent die zich onafhankelijk van de menselijke invloed hebben ontwikkeld. Onze voorouders hebben ons land in zijn huidige vorm ingericht en aan ons overgedragen met terreinkenmerken als inpolderingen, bemalingen, beplanting, veehouderijen, boerderijen, molens, watertorens en ook verdedigingswerken: kastelen, landweren, stadsmuren, vestingen, liniën en forten.

Onze generatie, is, afgezien van de onontkoombare vernieuwingen, gehouden ons land, onze leefomgeving, zo goed mogelijk in stand te houden en over te dragen aan onze kinderen, met alle typische kenmerken, ontleend aan onze geschiedenis.

Tot de elementen, waarvan het goed is ze te bewaren en door te geven, moeten we beslist een aantal voormalige verdedigingswerken rekenen.

Vele steden in Nederland zijn zeer duidelijk voormalige vestingsteden; ook in vele oude en in de loop der jaren in betekenis afgenomen plaatsen zijn de aanleg en het straatpatroon nog typisch die van een voormalige vestingstad. Op vele plaatsen in Nederland vormen vroegere forten en andere verdedigingswerken opvallende elementen in het landschap.

Het is dan ook van groot belang, dat gestreefd wordt naar het behoud van deze objecten vanwege hun cultuurhistorische betekenis.

Uw Stichting speelt daarbij sinds 1932 een heel belangrijke rol. Ik wens U van harte geluk met Uw 50-jarig jubileum en ik hoop dat U succes bij de voortzetting van Uw werk zult hebben.

INLEIDING EN OVERZICHT

Het reeds in onze Nieuwjaarsbrief 1982 aangekondigde beknopte jaarboek ligt thans voor U. Beknopt ditmaal vanwege de hoge kosten van onze jubileumuitgave: 'Vesting – Vier eeuwen vestingbouw in Nederland', welke onze begunstigers en donateurs – zoals is toegezegd – op extra gunstige voorwaarden kan worden aangeboden. Hiervoor moge worden verwezen naar bijgevoegde boekaankondiging.

Wij zien met vertrouwen persbeoordelingen tegemoet; in eigen kring heeft het de verwachting overtroffen.

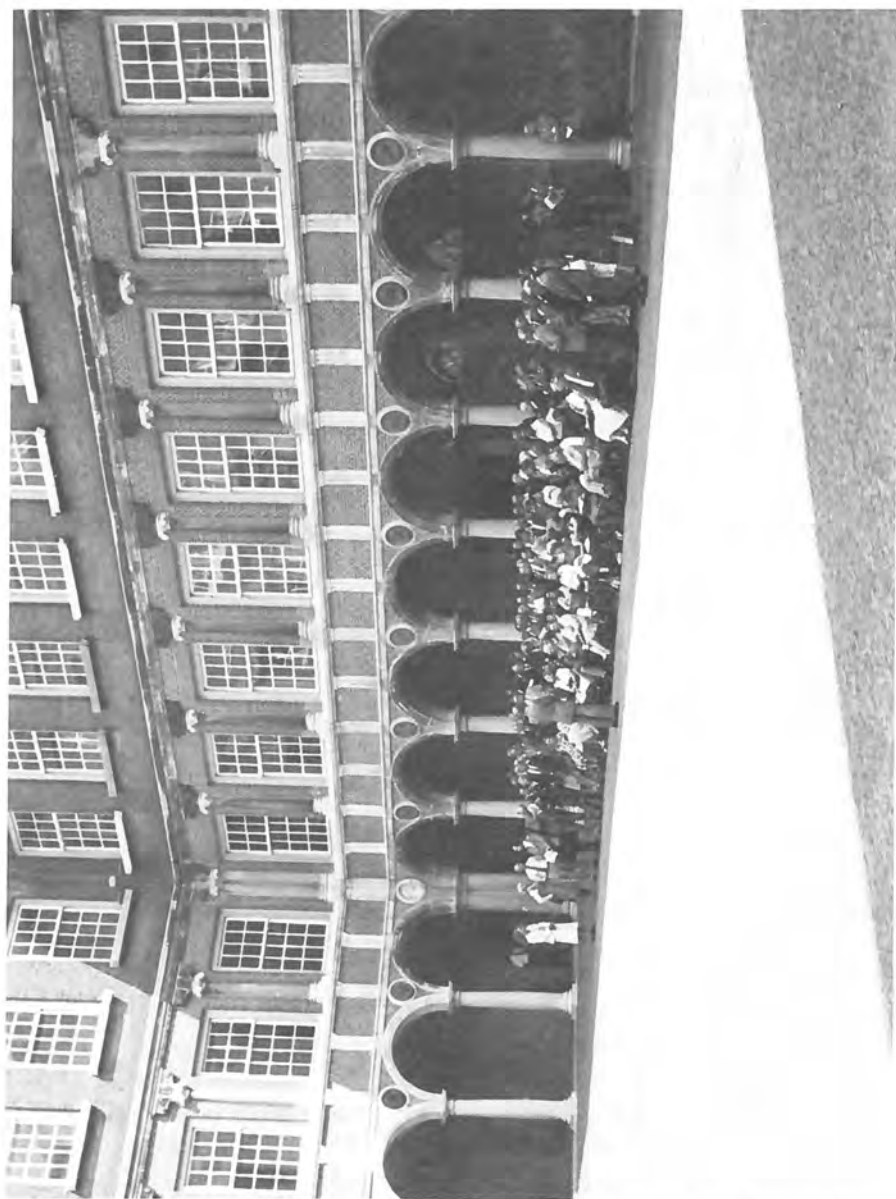
Bij de opening van de tentoonstelling 'Vesting' in het Rijksmuseum te Amsterdam, op 13 mei 1982, bleek hoezeer de aanwezigen het aldaar gepresenteerde werk waardeerden, mede als uitgebreide studiebron bij de fraaie tentoonstelling.

Het is niet mogelijk reeds thans een verslag van ons jubileumgebeuren te presenteren. Rapporten van werkgroepen moeten nog binnenkomen en worden verwerkt. *Doch een warme aanbeveling, een bezoek te wijden aan deze met zorg en toewijding door de conservator van de afdeling Nederlandse geschiedenis, van het Rijksmuseum, de heer J. B. Kist en zijn assistenten, opgebouwde expositie, mag hier niet ontbreken en is opportuun!*

Te zeggen 'dat van onze plannen *alles* naar wens is verlopen' verdraagt zich moeilijk met onze zin voor zelfkritiek. Men streeft naar het volmaakte, maar dat bestaat nu eenmaal niet, zegt men. Bij een zó gevuld programma kunnen allerlei oorzaken – óók van buitenaf – een tijdschema wel eens even in verdrukking brengen. Onze verontschuldiging aan hen die daarvan last mochten hebben ondervonden.

Maar toch . . . van de plechtige opening van ons Vijftigjarig Herdenkingsfeest in de Grote Kerk te Naarden af, waar Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard der Nederlanden als eerste der sprekers zijn gelukwensen aanbood, tot en met het afscheid van onze gasten, in de Koninklijke Militaire Academie, op vrijdagmiddag 14 mei, is voor zover wij thans hebben kunnen nagaan alles meegelopen.

Voldoening en dankbaarheid derhalve!

Onder leiding van de heer H. J. Wolf – bibliothecaris – worden de jubileumdagen besloten met een bezoek aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda, op vrijdag 14 mei 1982.

Dankbaarheid voor de allerwegen ondervonden steun en medewerking van autoriteiten, musea, archieven, auteurs, werkgroepen, medewerkers in eigen kring en daarbuiten!

Grote voldoening vanwege de grote belangstelling, ook uit het buitenland. Zeer erkentelijk is onze penningmeester voor het feit dat velen gevolg hebben willen geven aan het verzoek van de voorzitter (Nieuwjaarsbrief 1982) extra financiële steun te geven. Verrassingen zijn daarbij niet uitgebleven! (Zie ook bij: Bibliotheek en Archief.)

Het zou onzorgvuldigheid in de hand werken indien wij reeds thans namen zouden noemen van instellingen en particulieren die wij dank verschuldigd zijn: dat komt nog.

Dat ons lieve vaderland zich, tijdens de smetteloos mooie lentedagen in de feestweek, deed kennen als 'een landjuweel', zoals een volksdichter het uitdrukte, hebben ook onze buitenlandse gasten van Engelse, Belgische, Duitse, Franse, Deense, Zwitserse en Amerikaanse nationaliteit, kunnen ervaren. En dat heeft ons met niet weinig trots vervuld! De beide Poolse, door ons uitgenodigde gasten kregen, na aanvankelijke toestemming, van hun regering geen vrijheid aan ons feest deel te nemen. Jammer . . .

Met de toezegging dat t.z.t. een uitgebreid verslag zal volgen alsook een bespreking van ontwikkelingen die zich voordeden of voordoen, gaan wij thans over tot de voornamelijk zakelijke mededelingen.

ORGANISATIE

Sedert ons vorige jaarboek 1980/81 is verschenen deed zich een aantal veranderingen voor:
Hoofdbestuur – Dagelijks Bestuur

Ir. Ch. C. van der Vlis te Haarlem, gaf om persoonlijke redenen te kennen zich te willen beperken tot het lidmaatschap van het hoofdbestuur en trad derhalve uit het dagelijks bestuur. Daarin werd opgenomen *Ing. A. J. Tempelman* te Zwolle als adjunct-secretaris ledenadministratie, waarbij hij zijn correspondentschap blijft vervullen.

Wegens functieverandering dan wel om persoonlijke redenen bedankten voor het lidmaatschap van het hoofdbestuur:

Mr. M. C. Bloemers te Voorburg (Ned.Ver. tot behoud van Natuurmonumenten) in wiens plaats is aangewezen *mevrouw P. A. Hengeveld-Brand* te Amsterdam.

De heer *W. Helder* te Lemmer, vertegenwoordigende het Kon. Ned. Leger- en Wapenmuseum, die aftrad als directeur van het Legermuseum, is in ons bestuur vervangen door de nieuwe directeur, de heer *F. B. E. E. von Derschau* te Rijswijk.

De luitenant-kolonel H. G. Geerlings, commandant van het Regiment Menno van Coehoorn te Havelte, gaat zijn nieuwe bestemming als commandant van het Nederlandse Unifil-Bataljon in

Libanon volgen en wordt als commandant van het Regiment M.v.C. – en derhalve ook – in ons hoofdbestuur opgevolgd door de *luitenant-kolonel A. J. van Vuren*.

Onze Stichting heeft haar vertrekkende bestuursleden dank gezegd voor hun inzet en heet de heren Von Derschau en Van Vuren van harte welkom. Een bijzonder woord van welkom menen wij wel te mogen richten tot de eerste dame in onze gelederen, mevrouw Hengeveld-Brand, die wij overigens al zeer lange tijd kennen en met wie wij reeds veel contact hadden vanwege haar functie bij de Bond Heemschut.

Correspondentschappen

Op 27 april 1982 overleed onze toegewijde correspondent te Willemstad de heer Willem Maris op 71 -jarige leeftijd. Wij komen hier nader op terug.

Onder dankzegging voor de langdurige en toegewijde medewerking als correspondent voor Oost-Brabant werd de heer *dr. J. S. van Wieringen* te Waalre als zodanig ontslag verleend; hij blijft werkzaam in de Studiecommissie.

De heer *J. A. P. Laguette* te Grave werd bereid gevonden de functie van de heer Van Wieringen over te nemen.

De heer *C. F. de Meyere* te Bodegraven werd bereid gevonden het correspondentschap op zich te nemen voor het gebied Bodegraven-Woerden-Oudewater.

De heer *M. Kiel* te Castricum werd benoemd tot bijzonder correspondent (speciale taken).

15 mei 1982

De secretaris

DE NATIONALE CONTACTCOMMISSIE MONUMENTENBESCHERMING (NCM)

De NCM vierde tijdens de monumentenstudiedag op 11 maart '82 haar tienjarig bestaan. De NCM werd in 1972 opgericht door acht organisaties, w.o. onze Stichting; inmiddels hebben zich ± 200 organisaties (landelijke, provinciale of regionale) bij haar aangesloten.

Tijdens de Monumentenstudiedag op 11 maart '82 werd daaraan uiteraard de nodige aandacht besteed, o.m. door Z.K.H. Prins Claus der Nederlanden en Staatssecretaris van CRM H. A. de Boer.

Voorzitter H. J. L. Vonhoff, die i.v.m. zijn overbezette agenda de wens te kennen had gegeven af te treden, droeg zijn functie over aan de Heer J. C. J. Lammers, Landdrost IJsselmeerpol-ders. De NCM is in tien jaar onder de inspirerende leiding van de Heer Vonhoff uitgegroeid tot een professioneel opererende organisatie, waarnaar op het Department (soms op de departemen-ten) geluisterd wordt; haar inbreng wordt – naar de praktijk heeft uitgewezen – zowel in de bestuurlijke, als in de ambtelijke, als in de particuliere sector op prijs gesteld en als gezagheb-bend ervaren.

I.v.m. de beperkte plaatsruimte beperken wij ons deze keer tot het memoreren van:

- de eerste bijeenkomst met de aangesloten organisaties in november 1981 te Amersfoort.
- het in samenwerking met het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid presenteren van een rapport 'Economische aspecten van monumentenzorg', dat in brede kring (departemen-ten, volksvertegenwoordiging, pers) ruime belangstelling genoot. Het vormde het hoofdonderwerp van de Monumentenstudiedag '82.
- het in overleg met het Ministerie van CRM opzetten van een meerjarenplan voor de NCM-organisatie en haar takenpakket.
- het op verzoek van het Ministerie uitbrengen van een advies m.b.t. de algehele organisatie van de monumentenzorg.

N.B.: Wij hopen op de belangrijkste zaken nader terug te komen.

J.S.

Onze voorzitter en ondervoorzitter bezochten de heer en mevrouw Belonje te Alkmaar. Bij die gelegenheid werd de oorkonde, behelzende de benoeming tot erelid van het hoofdbestuur, aan Mr. J. Belonje uitgereikt. 20 januari 1982 - Alkmaar.

ERELIDMAATSCHAP MR. BELONJE

Tijdens de Hoofdbestuursvergadering op 20 mei 1981 werd Mr. J. Belonje wegens zijn buitengewone verdiensten voor onze Stichting benoemd tot erelid van dat bestuur.

De heer Belonje was correspondent van 1946 tot 1970 voor een groot deel van Noord-Holland, lid van de Studiecommissie van 1960 tot 1980 en maakte deel uit van het Hoofdbestuur van 1960 tot 1970. Gedurende al die jaren leverde hij voorts honderden bijdragen aan boeken en tijdschriften op geschiedkundig en verwant gebied, waaronder tientallen betrekking hebbend op vestingbouwers en de vestingbouwkunde.

In 1952 diende hij bij het Dagelijks Bestuur een plan in voor het samenstellen en uitgeven van een *atlas van historische vestingwerken*. Een plan, dat inmiddels, zoals bekend, grotendeels gerealiseerd is.

De heer Belonje werd in 1974 onderscheiden met de Coehoornmortier; enige jaren later werd hij voor zijn grote verdiensten op een breed cultureel veld benoemd tot Officier in de Orde van Oranje Nassau.

De Stichting rekent het zich tot een eer dat hij de benoeming tot Erelid van het Hoofdbestuur heeft willen aanvaarden.

VAN DE BOEKEN- EN TIJDSCHRIFTENMARKT

Heruitgave van twee boeken van, resp. over Menno van Coehoorn

Nieuwe Vestingbouw op een natte of lage horisont

De Uitgeverij T. Wever B.V. te Franeker verzorgt in ons jubileumjaar de heruitgave van het beroemde boek van Menno van Coehoorn: 'Nieuwe Vestingbouw op een natte of lage horisont', waarvan de eerste druk verscheen in 1685. Het verschijnen van dat omvangrijke werk, voorzien van prachtige uitslaande tekeningen, veroorzaakte destijds min of meer een omwenteling. Het werd bekend en nagevolgd in vele andere landen; in ons land bleef het gelden als standaardwerk tot ver in de negentiende eeuw.

Tezelfder tijd zal bij de fa. Wever een heruitgave verschijnen van het 'Gedenkschrift der uitgevoerde daaden van den grooten Menno Baron van Coehoorn' door Nicolaus Ypey, waarvan de eerste druk verscheen in 1772. In zijn boek beschrijft Ypey in gloedvolle bewoordingen het leven en werken van Van Coehoorn. De heruitgave kreeg een belangwekkende toelichting mee, waarin het vestingbouwkundig onderwijs aan de Hogeschool te Franeker aan de orde komt.

De werken zijn niet alleen van belang voor vestingbouwkundig en krijgsgeschiedkundig geïnteresseerden, maar evenzeer voor belangstellenden in historische geografie en stedenbouw. Het zijn bronnenpublicaties van formaat.

Voorafgaand aan de Hoofdbestuursvergadering op 9 juni a.s. te Amersfoort zullen de herdrukken door de uitgever worden gepresenteerd.

Enkele nadere bijzonderheden volgen hieronder:

Gegevens betreffende de heruitgave van 'Nieuwe Vestingbouw enz.'
door Menno van Coehoorn:

Omvang 220 pagina's + 7 uitslaande kaarten.

Formaat 19½ x 27½ cm.

Uitvoering: kunstleren band, bedrukt met goudstempel.

De heruitgave is voorzien van een historische toelichting door J. Sneep.

Tot 1-1-'83 geldt een voorintekenprijs van f 145,-; daarna is de prijs f 175,-. Elke intekenaar ontvangt bovendien gratis een exemplaar van de heruitgave 'Gedenkschrift Menno van Coehoorn' door Nic. Ypey.

Gegevens betreffende de heruitgave 'Gedenkschrift Menno van Coehoorn', door Nicolaus Ypey:

Omvang 92 pagina's, inclusief een historische toelichting (14 pagina's) door drs Peter Karst-karel en 7 pagina's illustraties.

Formaat 13 x 19½ cm.

Uitvoering: paperback met op de voorzijde een portret van Menno van Coehoorn.

Prijs afzonderlijk f 15,-.

'Merck toch hoe sterck', afm. 16 x 24 cm, paperback, 148 blz., vele kaarten en prenten.

Geschiedenis van de vestingwerken van Bergen op Zoom.

Auteur: W. A. van Ham. Uitgegeven door de Geschiedkundige Kring van Stad en Land van Bergen op Zoom, 1982.

De prijs is f 32,50.

Het boek kan ook bij de penningmeester van bovengenoemde Kring besteld worden: Zuidzijde Zoom 38 te Bergen op Zoom. (verzendkosten extra)

'Voetwijzer voor Nederland', afm. 12 x 23 cm, paperback, 96 blz., vele kaarten en foto's.

Beschrijving van 12 dagwandelingen verzorgd door de Stichting 'Op Lemen voeten', Amsterdam. Uitg. Dwarsstap, Bijleveldsingel 9 Nijmegen, 1982. Een der wandelingen 'De schansen van de Grebbelinie' gaat uit van de plaats Veenendaal.

Het werkje (ISBN 90.6168.951.1) is in de boekhandel verkrijgbaar.

Prijs f 9,75. Bij rechtstreekse bestelling bij de uitgever f 12,50 franco.

'Bunkers in Nederland', door R. Rolf, afm. 21 x 25 cm, paperback, 156 blz., vele kaarten en foto's. Uitgave: H. Talsma, Den Helder, 1982.

Prijs f 25,-. ISBN 90.6474.015.1.

'Ingenieurs in Nederland in de negentiende eeuw', door H. Lintsen, afm. 16 x 24 cm, paperback, 384 blz., 24 foto's.

Uitgave: Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage 1980.

Prijs f 45,-. ISBN 90.247.2317.5.

'Caert Thresoor'. Een in 1982 voor het eerst verschenen tijdschrift voor de historische cartografie. Verschijnt 4 x per jaar.

Prijs per jaar f 15,-.

Abonnees kunnen zich opgeven bij de administratie van het blad, p.a. Postbus 68, 2400 VB Alphen aan de Rijn.

'Bergen op Zoom in kaart gebracht', door W. A. van Ham, 17 x 24 cm, 72 blz. Dit betreft monografie nr. 2 in de reeks bijdragen tot de geschiedenis, uitgegeven door de Geschiedkundige Kring van Stad en Land van Bergen op Zoom (inleiding en tekst catalogus tentoonstelling 'Bergen op Zoom in kaart gebracht').

Te bestellen: Gemeentearchief Bergen op Zoom, St. Annastraat 6. f 10,- incl. verzendkosten.

'Kijken naar monumenten in Nederland', deel 2, samengesteld door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, afm. 21 x 28 cm, gebonden, 112 blz., vele foto's en andere illustraties.

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1982. Prijs f 22,50. ISBN 90.246.4400.3.

Het boek is een samenbundeling van vijf reeds eerder verspreide vouwbladen, w.o. het

vouwblad 'Vestingwerken'. Aan de daarin opgenomen afbeeldingen werd een vijftal kleurenfoto's toegevoegd. Op de titelpagina('s) van het boek werd een prachtige tekening van de dwangburch 'de Vredenburg' uit 1528 opgenomen.

'**Bolwerken als Stadsparken**'. Ondertitel: Nederlandse stadswandelingen in de 19e en 20e eeuw.

Auteurs: Cremers, Kaaij en Steenbergen.

Bevat o.a. een hoofdstuk over de geschiedenis van vestingwerken.

Uitgever: Delftse Universitaire Pers (1981). Boekhandelsprijs f 29,95.

Het tijdschrift '**Monumenten**' heeft zijn mei-editie vrijwel geheel gewijd aan het 50-jarig jubileum van onze Stichting.

Losse nummers kunnen bij de boekhandel besteld worden, prijs f 6,75.

Uitgever is Kommunikatie Service Nederland (KSN), Maasstraat 10, 5431 EB Cuijk.

Het maandblad '**GENIE**' heeft het maart-nummer geheel gewijd aan ons jubileum (niet in de handel).

In 1979 verscheen van Rolf het boekje '**Duitse bunkers in Nederland**' (zie jaarboek '79/'80 blz. 85). Het zwaartepunt lag daarin bij de inventarisatie. Zijn nieuwe boek is veel omvangrijker, meer omvattend en verhalend; een belangrijk stuk 20e-eeuwse vestingbouwgeschiedenis.

Op enkele van deze boeken hopen wij in ons volgend jaarboek nader terug te komen.

KORTE BERICHTEN

Zoals men zich zal herinneren heeft de Directie P.T.T. ons verzoek ingewilligd *vestingzegels* uit te geven. Aan '*ptt post*' - *filatelistisch nieuws* ontlene we dat dit zal plaats vinden op 16 september 1982 en wel: Een serie van twee Europa-Cept-postzegels met als onderwerp oude vestingen en vestingstadjes. Waarden: 50 en 70 cent. Prijs van de serie f 1,20.

De 50 cents-zegel heeft betrekking op het vestingplan Enkhuizen, de 70 ct-waarde geeft een deel van het plan Coevorden weer. Onze Stichting heeft inzake de uitvoering advies verleend.

Driehoek Gorinchem, Woudrichem, Loevestein

Zij die belangstelling hebben voor het inmetelen van de oorspronkelijke steen van de Gorcumse Waterpoort op zaterdag 18 september om 10 uur en een bezoek aan Woudrichem en Loevestein met lunch ter plekke, kunnen zich vóór 1 september opgeven bij de correspondent dr. C. van der Graaf, Concordiaweg 15, 4206 BA Gorinchem, tel. 01830-23425. Prijs all in f 30,-.

Correspondentendag zaterdag 2 oktober 1982

Reisdoel: Wyckel en Sloten (Fr.) met bezoek aan de graftombe Menno van Coehoorn. Ook bestuursleden, commissieleden en medewerkers zijn welkom. Nadere mededelingen aan correspondenten en belangstellenden uit bovengenoemde groep (voor zover laatstbedoelden van hun belangstelling blijk geven door bericht aan de adjunct-secretaris) volgen.

Adres: Ing. P. L. Mulder, Anjelierenlaan 4, 2111 BP Aerdenhout.

KORTE MEDEDELINGEN OVER HISTORISCHE VESTINGWERKEN

(redactie Ing. P. L. Mulder)

Groningen

Bourtange – gem. Vlagtwedde (blz. 4/nr. 11)

Van het bestuur van de Stichting Vesting Bourtange werd het volgende verslag ontvangen. Ook in het afgelopen jaar is verdere voortgang gemaakt met de reconstructie. Het in 1980 in uitvoering genomen onderdeel 'Ravelijn 3 en aangrenzende Contrescarp' is in juli 1981 voltooid. De in maart van dit jaar, als gevolg van hevige regenval, ontstane verzakkingen aan de wallen konden dank zij de hiervoor speciaal beschikbaar gestelde subsidie spoedig worden hersteld.

Spraken wij begin 1981 goede hoop uit ten aanzien van de realisering van 's Lands Huys (café-restaurant), thans kunnen wij de eerste steenlegging door de toenmalige Staatssecretaris van C.R.M., de heer Wallis de Vries in mei van dit jaar memoreren. Wij verwachten, dat eind maart 1982 dit gebouw in gebruik kan worden genomen.

In het afgelopen jaar is een aanzet gegeven aan een regeling om de vesting verkeersluw te maken, zulks in verband met de realisering van een groot parkeerterrein (gelegen buiten de vesting), een nieuwe rondweg om de vesting en een nieuwe route over de westelijke vestingwerken.

Een voor de voortgang van de werken zeer belangrijk, doch minder spectaculair werk zal nog dit jaar worden uitgevoerd, namelijk het aanleggen van een nieuw tracé voor de verschillende nutsleidingen, de zgn. leidingenstraat (1e fase).

In het programma 'versnelde uitvoering 1981' van de herinrichting is de subsidiëring opgenomen van het vestingonderdeel 'Wallen en grachten ter plaatse van de provinciale weg west'. Verwacht mag worden, dat in 1982 de westkant van de vesting geheel zal zijn gereconstrueerd. Binnenkort zal worden aangevangen met de bouw van een zevental woningwetwoningen, in aangepaste stijl binnen de Vesting.

Bellingwolder- of Oude Schans (blz. 5/nr. 7)

Uit een verslag van de secretaris van de Stichting Vesting Oude Schans te Beerta berichten wij als volgt.

Het jaar 1981 is voor de Oude Schans een zeer belangrijk jaar geworden, dat de geschiedenis zal ingaan als het moment waarop met de renovatie c.q. rehabilitatie werd begonnen. Het dorp staat op de nieuwste prioriteitenlijst van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en is opgenomen in het financiële reserveringsprogramma van het ministerie van C.R.M.

De eerste fase van de reconstructie houdt o.m. in: de aanleg van riolering; herbestrating; het opknappen en aankleden van de woonomgeving en het in ere herstellen van de bastions en wallen.

Het is niet de bedoeling dat Oude Schans er na de reconstructie komt uit te zien als Bourtange. De werkzaamheden zijn er voornamelijk op gericht het dorp aantrekkelijk te maken voor de bewoners.

De uitvoering van het werk is inmiddels gestart en de eerste gerestaureerde woning werd in december 1981 aan de nieuwe (jonge) bewoners overgedragen.

Wij volgen de ontwikkelingen met belangstelling.

Overijssel

Zwolle (blz. 7/nr. XIX)

Wijndragerstoren. De conservering van deze muurtoren is in volle gang. De werkzaamheden worden uitgevoerd door leden van het 'Centrum voor Vakopleiding van Volwassenen'. Verwacht wordt dat de toren nog dit jaar (1982) gereed d. w. z. geconserveerd zal zijn. Er komt een kapconstructie op in vorm gelijk aan die zoals laatstelijk aanwezig.

Het geheel krijgt een ander aanzien dan de inmiddels gereedgekomen Pelsertoren.

P-garage – Jufferenwal. Het ontwerp-bestemmingsplan waarin de P-garage is gesitueerd is in behandeling bij de Provinciale Planologische Dienst.

Gelderland

Doesburg (blz. 5/nr. VIII)

In werkvoorziening (W.S.W.) is door Staatsbosbeheer in 1981 voornamelijk gewerkt aan onderhoud en verbetering, w.o. het beter herkenbaar maken als vestingwerk, van de Lage Linie. De werkzaamheden omvatten het 'afzetten' (terugsnoeien) van struik- en boomgroeiing, opknappen van (wandel)paden en het vernieuwen van een bruggetje. In mindere mate zijn overeenkomstige werkzaamheden verricht aan de Hoge Linie. In 1982 zal het accent weer meer op de Hoge Linie worden gelegd.

Er wordt gewerkt volgens de destijds door onze Stichting gegeven richtlijnen.

Tiel (blz. 7/nr. XXIII)

Tegen het plan tot 'verbetering' van de Waalbandijk te Tiel is door onze Stichting een bezwaarschrift ingediend bij de Dijkstoel van het Polderdistrict Tielerwaard. Een copie werd gezonden aan de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Zie ook onze berichten in de jaarboeken 1979/80 en 1980/81.

Groenlo (blz. 8/nr. XII)

Voor de voortzetting van de restauratie en rehabilitatie van de omwalling en grachten, waaraan in 1978 zo'n goede aanzet werd gegeven, werden ook in 1981 wederom geen middelen ter beschikking gesteld. De walbeschoeiingen en grachten die restauratie behoeven, werden uitgebreid geïnventariseerd.

Een in de Eibergseweg gelegen duiker werd vernieuwd en verruimd, hetwelk de doorstroming en waterverversing in de grachten ten goede komt.

De gemeente is nu voornemens de zo nodige restauratie van wallen en grachten 'mondjesmaat' in eigen beheer uit te voeren. Zij hoopt daarmee in de loop van 1982 te beginnen.

Hattem (blz. 10/nr. XIV)

Bij opgravingen te Hattem zijn o.m. funderingen vrijgekomen van het v.m. kasteel 'De Tinnen'.

Westervoort (blz. 32/nr. XVIII B)

In november 1981 is de aanleg van de veelbesproken provinciale weg S 102 gestart. De weg zal – zoals bekend – de omwalling van het fort en de daarin gelegen verdedigingswerken doorsnijden.

De vele pogingen het fort te behouden hebben helaas niet tot resultaat geleid.

Utrecht

Rhenen (blz. 3/nr. VI) – Grebbelinie (blz. 9 ev./nr. 6 C)

Door de in 1980 in Rhenen gehouden correspondentendag is er opnieuw belangstelling gewekt voor deze – voor ons – zo belangrijke verdedigingslinie.

Een dertigtal leden van de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen mochten wij begeleiden op een excursie.

De Grebbesluis, door de vernieuwing totaal veranderd, kreeg eveneens veel belangstelling. Gebleken is dat goede oude afbeeldingen daarvan nog maar schaars zijn.

Aan de instandhouding en restauratie van de restanten van de Middeleeuwse stadsmuren en torens wordt – zij het met bescheiden middelen – gewerkt.

Noord-Holland

Enkhuizen (blz. 7/nr. V); Hoorn (blz. 10/nr. VII); Medemblik (blz. 11/nr. VII)

Door geldgebrek is in alle drie steden het onderhoud op een laag pitje gezet.

In Hoorn worden plannen voorbereid voor restauratie van de Hoofdpoort en van de Maria-poort. Het ware wenselijk dat men deze plannen afrondt, opdat men zodra er weer wat financiële ruimte komt, direct aan de slag kan. Gelukkig hoeft nog niet van een noodtoestand te worden gesproken.

Naarden (blz. 14/16/nr. XI b).

- De Kroon heeft het raadsbesluit van de gemeente om op het schootveld van de vesting enkele huizen te bouwen, vernietigd.
- Voor een plan van de gemeente tot herinrichting en vergroting van een woonwagencentrum, waartegen d.z.z. bezwaren waren ingebracht, is na overleg een compromis-oplossing gevonden.

Weesp (blz. 17/nr. XIII)

Voor de restauratie van het torenfort aan de Ossenmarkt is op de gemeentebegroting een som groot f 1.500.000,- opgevoerd.

Muiden (blz. 21/nr. 4)

In de 'bomvrije' kazerne aan de Kazernestraat zijn thans verschillende gemeentelijke diensten gehuisvest. Een voorbeeld van een nuttige bestemming.

Aalsmeer blz. 31/nr. 12)

De ambtelijke werkgroep voor de bestemming van het fort Aalsmeer acht de bouw van enkele woningen op het terrein aanvaardbaar. Het gemeentebestuur zal ons de plannen toezenden.

Velzen (blz. 31/nr. 22)

Van het afgebroken fort gaat een kanon met pantserkoepel naar het fort Wierickerschans. Voor een andere geschutskoepel (zonder kanon) van het fort zal een plaats worden gezocht in Naarden.

Fort Dirksz. Admiraal (blz. 39/nr. 17) Den Helder

De in het vorig jaarverslag reeds genoemde restauratie van de bomvrije kazerne van het fort is dit jaar geëffectueerd. Door een – op één deur na – blinde muur werd de gevel van het gebouw uit ± 1880 aan het oog onttrokken. Uit een oogpunt van monumentenzorg een totale mislukking. Het 19e eeuwse gietijzeren hekwerk op de voorsluitmuur der kazerne is verdwenen. Droevig!

De Oude Schans (blz. 40/nr. 24) Texel.

Ondanks de positieve contacten tussen Natuurmonumenten en de gemeente Texel, gelegd tijdens de Correspondentendag 1981, is er nog geen overleg op gang gekomen over de restauratie van het fort.

Niet in de Atlas voorkomende kleine werken.

Op Texel heeft Staatsbosbeheer vrij ver doorgevoerde plannen tot sloop van de complete FLAK-batterij Loodsmansduin en van de commandopost van de 2e Batterij 15L35. Staatsbosbeheer is geïnformeerd over de historische achtergronden van de betreffende bunkers, met name over de samenhang die er bestaat tussen de ver uit elkaar gelegen gebouwen van de 2e Batterij 15L35.

Zuid-Holland

Asperen (blz. 1/nr. II)

Te Asperen is geregeld gewerkt aan het herstel van de zuidelijke stadsmuur, waardoor het gezicht vanaf de Nieuwe Zuiderlingedijk op het stadje zeer heeft gewonnen. De stadsmuur aan de westzijde verkeert nog in treurig vervallen staat.

Gorinchem (blz. 10/nr. X)

In Gorinchem is de vestingmuur enigszins vrij gemaakt van welig groeiende struiken, die met hun wortels het metselwerk van de Dalemwal aantastten. Een brede scheur daarin werd hersteld. De griend op het glacis tussen de Spijkse- en de Dalemse dijk werd van gemeentewege gekapt. Het onderhoud van de vestingwallen bij de Oostgracht blijkt bij de gemeente in betere handen dan bij de dienst der Domeinen (toen het onderhoud geheel ontbrak).

Hellevoetsluis (blz. 14/nr. XIII)

Op 22 april 1981 bezochten de heren Snee en van der Mark van het dagelijkse bestuur, mevr. Kuipers van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en onze correspondent Klok de vesting Hellevoetsluis. Algemeen was men van oordeel dat, ondanks de aantasting van het voormalige Marinedok door een bottenbedrijf de situatie uniek mag worden genoemd. Het zou mogelijk zijn er weer een complete vesting van te maken: Marinehaven met kustartillerie! Het gebouw Haerlem met de Duitse geschutstellingen moet natuurlijk behouden blijven. Het wachthuis aan het Oostfront verkeert in desolate staat: alle ramen en deuren zijn gesloopt.

Nieuwpoort (blz. 19/nr. XVII)

In Nieuwpoort werd in 1979 opgericht de stichting 'Stadswallen van Nieuwpoort'. De stichting tracht gelden in te zamelen voor het onderhoud en de voltooiing van de restauratie van de wallen. Door onze stichting is een bijdrage gegeven in 1980.

Woerden (blz. 27/nr. XXV)

Een compliment is hier op zijn plaats voor de goed geslaagde restauratie van het Arsenaal. Het historische gebouw heeft een zeer nuttige bestemming gekregen als domicilie voor plaatselijke verenigingen.

Wierickerschans (blz. 37/nr. 17)

Ten oosten van Bodegraven ligt de fraaie Wierickerschans (1672-73). Na de tweede wereldoorlog werd de schans gebruikt als munitieopslagplaats. Sinds de munitie naar elders werd overgebracht, zijn de magazijnen in gebruik gegeven aan het Kon. Ned. Leger- en Wapenmuseum te Leiden, als voorlopig depôt voor opslag van voorraden.

Gelegen in een prachtige landelijke omgeving maakt het fort een goed onderhouden indruk. Grachten en wallen zijn behoorlijk verzorgd. Helaas is aan de gebouwen achterstallig onderhoud te bespeuren.

Jammer is dat men – ten behoeve van de munitietransporten – de houten toegangsbrug over de gracht vervangen heeft door een brede dam, waarover een klinkerweg, welke zich vlak voor de poort splitst en naar links en rechts langs de courtine voert. Door vergravingen aan de flanken van de beide noordelijke bastions geeft de weg toegang tot het terreplein.

Het terugbrengen in de oude toestand lijkt niet moeilijk, wanneer er maar geld voor is.

Zeeland

Ellewoutsdijk

Van C.R.M. werd bericht ontvangen dat het fort op de aanvullende ontwerprijst van beschermde monumenten is geplaatst. Dit betekent dat het werk onder de bescherming van de monumentenwet is gebracht.

Hulst

Ook in het afgelopen jaar werden de vestingwerken rond de stad, zowel als de Linie voor Communicatie met de forten Moerschans en Zandberg goed onderhouden.

De gemeente heeft serieuze plannen om het Oranjebolwerk, waarin de gasfabriek heeft gestaan, te reconstrueren. Het grootste deel van de gebouwen is gesloopt en opgeruimd. De factor geld zal echter voorlopig de verdere verwezenlijking wel ophouden.

Voor restauratie van de opgegraven 'Dubbelepoort' van de eerste vesting is een flink bedrag op de begroting uitgetrokken.

Van deze poort (thans ruïne) bestaan geen afbeeldingen zoals deze oorspronkelijk is geweest. Professor Temminck Groll is verzocht een onderzoek in te stellen. Het wordt nu een afstudeerproject voor studenten.

Terneuzen – Mauritsfort

De gemeente is voornemens op het terrein van het v.m. fort bedrijfsbebouwing toe te staan. Van het v.m. fort is slechts een restant van de omwalling over. Het Zeeuws Coördinatieorgaan heeft bezwaren ingebracht. De zaak is nu in handen van de Raad van State.

Veere

De Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek zal een onderzoek instellen naar Middeleeuwse stadsmuren en poortresten in Veere. De wallen blijven onverlet.

De opgravingswerkzaamheden op het terrein van het voormalig arsenaal van Veere uit 1540 zullen wellicht in 1982 plaatsvinden.

De nabijgelegen, tot voor kort geheel onbekende, zeemuur met flanktoren zal dan eveneens worden opgegraven.

Vlissingen

De tragiek van Vlissing's grootste monument, de vestingmuur aan open zee, is dat ze gelijk zeewering is. In het kader van de deltawerken werd en wordt de gehele zeewering vanaf het voormalige Fort de Nolle tot de Buitenhaven op deltahoogte gebracht.

Boulevards Evertsen en Bankert

De anti-tankmuur uit WO II is geheel afgebroken.

Boulevard Bankert, Westbeer en mijn-systeem.

Tijdens de werkzaamheden kwam de Westbeer, welke aan de grachtzijde gecreneleerd is, bloot te liggen. De escarpgalery van het vm. Gasthuisbolwerk kon betreden worden, zij voert tot in de holle beer. Via een in 1939 aangelegde schuilkelder voert zij naar de aan de grachtzijde gecreneleerde contre-escarpgalery, welke tevens diende als hoofdgalerij van het mijnstelsel onder de boulevard Bankert. Merkwaardig is dat al deze Napoleontische gangen uit 1810 in het metrieke stelsel zijn uitgevoerd, een stelsel dat pas in 1820 officieel in Nederland werd ingevoerd. In de gangen bevinden zich stalactieten en stalagmieten. De toegangstrap uit 1939 is gesloopt.

De Westbeer alsmede enige gangen zijn definitief afgesloten door een stalen damwand welke 7,5 meter diep de grond is ingedreven. Onze Stichting heeft geijverd om genoemde werken in het ter visie liggende bestemmingsplan een recreatieve en historische functie te geven en een nieuwe toegang tot het stelsel te realiseren. De gemeente Vlissingen heeft daarop een nader technisch onderzoek naar de toestand van de gangen ingesteld. Dit onderzoek wettigt de conclusie dat de gangen hecht genoeg zijn maar dat gezorgd moet worden voor voldoende ventilatie en verlichting en dat het overtollige water verwijderd dient te worden. Omdat het geld hiervoor ontbreekt willen B & W voorlopig de herondenkte gangen niet openen. Bij de eerstkomende planverandering zal het gangenstelsel worden opgenomen waarbij opgemerkt wordt dat de toekomstige mogelijkheden tot het openstellen open blijven.

Boulevard de Ruyter

De vestingmuur aan open zee, van de Westbeer tot Keizersbolwerk, dateert in eerste aanleg uit 1550 en is waarschijnlijk ontworpen door de Italiaanse vestingbouwkundige Donato de Boni (Fort Rammekens).

De versterking van deze zeewering is voltooid. Gedurende deze werkzaamheden kwamen enige voormalige restanten van verdedigingswerken aan het licht zoals aan de voet van de Gevangentoren uit 1490 een origineel schietgat, hardstenen schietgaten in de keermuur, een gemetselde trap uit de Napoleontische periode, een fundament voor kustgeschut uit WO I, een geschut- en een artilleriewaarnemingsbunker alsmede overdekte loopgraven met klimgaten uit de Duitse tijd.

Voor zover noodzakelijk zijn alle vermelde restanten opgeruimd.

Muur van Altena, Oranjebolwerk (1850)

In het kader van herschikkingen van de gemeentelijke financiën is de idee geopperd deze kazerne op te knappen.

Het nieuwe arsenaal (ex. artilleriemagazijn), 1823.

De gemeente Vlissingen is voornemens het arsenaal over te nemen van het min. van defensie. Een crediet is verstrekt voor onderzoek naar de theاتمogelijkheden in een deel van dit gebouw. Voor het resterende deel wordt naarstig naar een functie gezocht.

Het van Dishoeckhuis met koetsgebouw, 1733

Deze patriciërs woning aan de Houtkade, waarvoor plannen bestonden om het weder op te bouwen op het plein voor het Arsenaal aan de Vissershaven, wordt helaas gesloopt wegens het uitblijven van subsidie.

Zo ook het koetshuis van dit paleisje dat lange tijd heeft gediend als artilleriemagazijn.

Vissershaven, 1443

Deze haven zal niet gedempt worden, maar, samen met de koopmanshaven uit 1308, worden hersteld en versterkt. Aan deze haven staat het arsenaal. Tussen de havens ligt een rondeel en aan de ingang het Keizersbolwerk uit 1548.

Oostbeer (1810)

Voor de Oostbeer, welke op de lijst van beschermde monumenten staat, is het rehabilitatieplan met medewerking van onze Stichting uitgewerkt en goedgekeurd. Nog immer ontbreken de financiën om het uit te voeren. De beer is er slecht aan toe en brokkelt verder af, zo ook de gekazematteerde saillant van bastion No. VIII en de aan de andere zijde gelegen dijkpost. Het vanuit de contre-escarp gallerij lopende rondgaande mijnenstelsel is er slecht aan toe. De Stichting heeft opname van deze werken verzocht in het ter visie liggende bestemmingsplan voor dit gebied met als functie openbare- en bijzondere doeleinden. Stappen zullen worden ondernomen om het verval in te dammen.

Biggekerke (Walcheren)

Een bezwaar is ingediend op een plan om een weg te projecteren dichtbij de 13e-eeuwse vliedberg in het dorpscentrum. Voorgesteld is de weg ruimer om dit archeologische gebied aan te leggen. De vliedberg is een kasteelbergje waarop mogelijk in de middeleeuwen een versterkte toren heeft gestaan. Op Walcheren bevinden zich nog 18 van dergelijke vliedbergen.

Middelburg

Bij de door de ROB uitgevoerde opgravingen dichtbij het Abdij-complex zijn restanten aangetroffen van de 9e eeuwse gracht die de Karolingische burcht omsloot. De ROB acht het niet onmogelijk dat de gracht, zoals in Oost-Souburg, zo'n 40 meter breed is geweest. De opgravingen zijn inmiddels afgesloten en het opgravingsterrein wordt bebouwd.

Het ingediende bezwaarschrift op de voorgenomen versmalling van de vest voor het Vlissingse bolwerk is helaas niet ontvankelijk verklaard.

Oost-Souburg

Door de ROB zijn wederom opgravingen verricht op het terrein van de voormalige Karolingische burcht ($\pm$ 850) in verband met de aanleg van een weg welke gedeeltelijk het tracé volgt van de burchtgracht. De buitenkant van de wal en de gracht werden in kaart gebracht. De historische rekonstruktie van het ringwalfort kan nog wel enige tijd op zich laten wachten omdat onduidelijk is welk deel resp. de gemeente Vlissingen en CRM dienen te betalen. De burcht wordt planologisch vastgelegd als cultuurhistorisch monument. (Zie het artikel van Ir. J. A. Trimpe Burger in ons jaarboek 1977).

Noord-Brabant

Steenbergen

Bij werkzaamheden en opgravingen zijn enige restanten aangetroffen van de zgn. Watermuur uit de 2e stadsenceinte (1365-1435). Het profiel van de ervoor gelegen gracht, die de stad van de slikken en het buitenwater scheidde is vastgelegd.

In vervolg op 1981 wordt in 1982 verder bezuinigd op onderzoeken en plannen die financieel gezien uitvoerbaar lijken. Het bestemmingsplan Oostwal met 30 ha. voormalige vestingwerken uit de periode 1628-1785 zal dit jaar ter visie gelegd worden. Een plan Buitengebied, waarin het voormalige Fort Henricus uit 1627, is in voorbereiding.

Willemstad

Langs de Grote en Kleine Singel zijn bomen en struiken gekapt en gesnoeid. Ook op de Grote en Kleine Wal werden dergelijke onderhoudswerkzaamheden verricht. De paden verkeren over het algemeen in slechte toestand. De grachten en grachtboorden zien er daarentegen goed verzorgd uit.

Bergen op Zoom

Op het ravelijn is sprake van een ernstige overbegroeiing. De gemeente is echter niet te bewegen enig snoeiwerk te verrichten. Aangezien het een monument betreft is de Rijksdienst voor de Monumentenzorg van een en ander in kennis gesteld.

Breda

Van de heer Dr. F. A. Brekelmans, gem. archivaris, werd in 1980 bericht ontvangen over de vondst van muurwerken nabij het v.m. bastion Horn en de tenaille Casioijn op het terrein van de strafgevangenis.

Tot onze spijt werd verzuimd daarvan melding te maken in het jaarboek 1980/81.

Van de Geschied- en Oudheidkundige Kring 'De Oranjeboom' is een verzoek ontvangen mogelijkheden te willen aangeven om te komen tot een restauratie van de Spinolaschans.

Grave

In 1981 is de reconstructie van de Oude Haven voltooid. Twee rondelen zijn daarbij op aantrekkelijke wijze gerestaureerd.

Er zijn plannen om het bastion BEKAF eveneens te restaureren.

De vestingmuur aan de Maaszijde behoeft hoognodig herstel.

Er bestaan ook plannen om de Hampoort – die in 1988 driehonderd jaar oud zal zijn – een functie te geven in het toeristische (voetgangers)verkeer.

Klundert

Door Europa Nostra is aan Klundert een diploma toegekend.

Geertruidenberg

Bij de fraaie ruim 25 jaar oude beplanting met populieren op de vestingwallen hebben zich bij enkele bomen ziekteverschijnselen voorgedaan.

Aan de gemeente is geadviseerd een onderzoek te laten instellen door de Plantenziektkundige Dienst. Indien tot rooien en herbepplanten wordt overgegaan zal de Stichting van advies dienen.

Heusden

Op de herbouwde Wijksepoort is een op niets berustende fantasie-opbouw ontworpen waartegen stelling is genomen. Een afschrift van het bezwaarschrift is o.m. gezonden naar het College van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, wij betreuren het dat genoemd college inmiddels een 'verklaring van geen bezwaar' heeft afgegeven.

Woudrichem

In december 1981 heeft het gemeentebestuur de vestingwallen en grachten overgenomen van de Dienst der Domeinen. Het waterkerende gedeelte van de bemuring en wallen is daarna overgedragen aan het waterschap 'Heemraadschap Alm en Biesbosch'.

Limburg

Maastricht

Tweede ommuring

De restauratie van de muurtoren oostelijk van het Nieuwenhofpoortje, welke gedeeltelijk in vervallen staat verkeert, is in voorbereiding.

Wanneer het definitieve herstel zal plaatshebben, hangt af van het beschikbaar komen van de vereiste financiële middelen. Zeer binnenkort – afhankelijk van de weersomstandigheden – zullen echter maatregelen worden getroffen de toren voor verdere aftakeling te behoeden. Daartoe behoren het provisorisch herstel van de bakstenen borstwering en het waterdicht maken van het bovenvlak.

Hoge Fronten

Bastion Erfprins

De restauratie van het linker bastiongedeelte, de sortie C met caponnière en valkuil en de verbindingsmuur met het werk Stadhouders inbegrepen, kwam op 20 november gereed. Waar wenselijk werd het metselwerk voorzien van schuilholletjes en 'zonnebankjes' ten behoeve van de muurhagedis, een zeldzame diersoort die alleen daar in ons land nog voorkomt.

De sortie C kreeg aan beide einden een poortdeur. In afwachting van het maken van een brug over de valkuil, waarvoor momenteel het geld ontbreekt, werd de diepe kuil beveiligd met een ijzeren rooster.

Eveneens met het oog op de schaarse financiële middelen, moest de reconstructie van het epaulement achter de linker bastionsface achterwege blijven.

Aan bovengenoemde werkzaamheden werd de som van f 352.500,- uitgegeven.

Contrescarp tegenover bastion Holsteyn

Op 22 juni werd een aanvang gemaakt met de restauratie van de contrescarp voor het bastion Holsteyn. Het rechtergedeelte daarvan, alsook de caponnière kwamen inmiddels gereed. Het herstel van de contrescarp links vindt voortgang, zij het met inzet van minimale arbeidskrachten, de enige mogelijkheid om het werk nog enkele maanden te rekken.

Indien CRM in de tussentijd niet bij machte blijkt nieuwe middelen beschikbaar te stellen, zal dit tot triest gevolg hebben, dat het werk in de Hoge Fronten moet worden stopgezet.

Gedurende bovenvermelde werkzaamheden werden bouwresten aangetroffen van een afsluitmuur tussen het zuidende van de contrescarp voor de rechterface van Holsteyn en de contres-

carp tegenover de linkerface van het bastion A der Nieuwe Bosschefronten; de muur dateert vermoedelijk van ca. 1820.

Blijkens gevonden sporen en een onlangs te voorschijn gekomen tekening van J. Brabant, werd de muur ongeveer halverwege door een barrière onderbroken.

Aan eerdergenoemde werkzaamheden werd een bedrag van f 300.000,- verwerkt.

Algemeen

Het rooien en verbranden van de honderden dode iepen op glacis en bedekte weg is opgedragen aan de Nederlandse Heidemaatschappij. Daartoe is door Domeinen een bedrag van ca. f 100.000,- uitgetrokken. Genoemde werkzaamheden zullen begin 1982 worden uitgevoerd.

Mijnenstelsel Friesland

Het herstel van de schade, door heiwerkzaamheden in enkele galerijen van het gangenstelsel Friesland aangericht – zie jb. 1979-80 – werd in het najaar ter hand genomen.

Fort Sint-Pieter

Op verzoek en onder leiding van de Stichting Maastricht Vestingstad had op 12 mei een inspectie plaats van de bouwkundige staat van het fort Sint-Pieter. Vertegenwoordigd waren de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, V.V.V. Maastricht, de gemeente Maastricht en onze Stichting.

Sittard

In november 1981 is een begin gemaakt met de verbetering van de vroegere schootsvelden van de stadswallen, parallel aan de Kennedysingel.

Een groot aantal oude, veelal door de tand des tijds aangevreten bomen en heggen werd gekapt. Door de aanleg van wandelwegen en het planten van nieuwe bomen zullen de schootsvelden beter uitkomen en het uitzicht op de stad en de omwalling worden verfraaid.

Stevensweert

Door onze correspondent werden na archiefonderzoek, gecombineerd met het nodige graafwerk, verscheidene gegevens aan het licht gebracht m.b.t. het omstreeks 1500 gebouwde kasteel van Stevensweert, dat bij de aanleg van de vestingwerken in 1633 binnen de enceinte kwam te liggen.

Uitvoerige bijzonderheden kan men vinden in het artikel: 'Nieuwe gegevens over het kasteel te Stevensweert' door H. G. M. Rutten in 'Archeologie in Limburg', nov. 1981. (in onze bibliotheek).

OPROEP

Het dagelijks bestuur zal het bijzonder op prijs stellen foto's van de jubileumviering te ontvangen t.b.v. publicaties (b.v. het e.v. jaarboek) en documentatie.

FINANCIIEEL VERSLAG OVER HET JAAR 1981

Stichting Menno van Coehoorn

De exploitatiekosten zijn dit jaar aanmerkelijk gestegen, een stijging welke slechts ten dele kon worden opgevangen door hogere inkomsten. De post drukwerken steeg door de noodzaak een fotografische herdruk te doen uitvoeren van de Atlas Zuid Holland, welke uitverkocht was.

Het secretariaat behoefde dit jaar wat minder, waar tegenover staat een aanzienlijke toename van de reiskosten, voornamelijk als gevolg van de sterk toegenomen activiteiten van de Studiecommissie en van de Jubileumcommissie.

De Bibliotheek onderging een uitbreiding door de overname van de verzameling van wijlen de Heer Y. Meeter.

De toename in de Algemene kosten werd hoofdzakelijk veroorzaakt door de hoge kosten van de Computer Service.

De dassen waren uitverkocht, zodat een nieuwe voorraad diende te worden aangeschaft.

Als gevolg van e.e.a. diende een beroep te worden gedaan op het 'Fonds de Girard de Miolet van Coehoorn' voor een bedrag van f 70.000,-.

Fonds Girard de Miolet van Coehoorn

De rente inkomsten stegen met ruim f 10.000,-. In het aandelenbezit vonden geen wijzigingen plaats gezien het minder gunstige beursklimaat gedurende het verslagjaar. Uitgelote obligaties werden vervangen door wat hoger rentende fondsen, terwijl een kleine uitbreiding aan het obligatiebezit werd gegeven.

In totaal werd een koersverlies geleden van f 8.452,-, welk bedrag ten laste van de Staat van Baten en Lasten werd gebracht.

Het bleek tenslotte mogelijk nog een afschrijving te effectueren van f 6.000,- op de post 'Vooruitbetaalde Posten' (Verschanste Schoonheid) waardoor deze op een wat meer reële waarde kon worden opgevoerd. Voorts werd nog een bedrag van f 10.000,- aan het Reservefonds Jubileum toegevoegd.

Het vermogen ten bedrage van f 1.420.811,22 bleef tenslotte ongeveer gelijk aan dat van het vorige jaar f 1.420.590,49.

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

Staat van baten en lasten over 1981

(met vergelijkende cijfers over 1980)

LASTEN	1981	1980	BATEN	1981	1980
Kosten jaarboek	f 23.962,12	f 23.247,55	Ontvangen		
Drukwerken	,, 10.014,48	,, 3.622,30	contributies	f 24.631,74	f 22.400,67
Kantoorbehoeften	,, 2.755,69	,, 3.252,94	Intrest	,, 2.629,67	,, 3.614,30
Kosten secretariaat	,, 11.713,43	,, 14.639,15	Giften	,, 6.000,—	,, —,—
Reiskosten	,, 17.433,75	,, 7.643,48	Bijdrage Fonds		
Excursie			de Girard de Miolet		
(in 1981 per saldo)	,, 1.305,90	,, 3.020,70	van Coehoorn	,, 70.000,—	,, 52.500,—
Bibliotheek	,, 4.983,91	,, 1.541,90	Excursie	,, —,—	,, 3.924,—
Onkosten			Opbrengst		
Catshevel	,, 1.525,51	,, 3.352,78	drukwerk	,, 4.929,—	,, 5.887,26
Bijdrage			Opbrengst		
aan derden	,, 4.820,—	,, 2.440,—	dassen	,, 220,45	,, —,—
Diverse			Diversen	,, —,—	,, 1.974,65
algemene kosten	,, 13.061,59	,, 10.306,43			
Huur	,, 12.750,—	,, 12.750,—			
Dassen	,, 3.347,76	,, —,—			
Voordelig saldo	,, 736,72	,, 4.483,65			
	<u>f 108.410,86</u>	<u>f 90.300,88</u>		<u>f 108.410,86</u>	<u>f 90.300,88</u>

Staat van bezittingen en schulden per 31 december 1981

(met vergelijkende cijfers per 31 december 1980)

BEZITTINGEN	1981	1980	SCHULDEN:	1981	1980
Postgiro	f 4.440,42	f 5.592,40	Kapitaal	f 52.304,14	f 52.304,14
A.B.N.	,, 5.527,45	,, 1.631,25	Nadelig saldo		
Effecten	,, 33.453,52	,, 35.441,02	(cumulatief)	,, 6.632,75	,, 7.369,47
Waarborgsommen	,, 2.800,—	,, 2.800,—		<u>f 45.671,39</u>	<u>f 44.934,67</u>
			Representatiefonds	,, 110,—	,, 110,—
			Vooruitontvangen		
			contributies	440,—	,, 420,—
	<u>f 46.221,39</u>	<u>f 45.464,67</u>		<u>f 46.221,39</u>	<u>f 45.464,67</u>

FONDS DE GIRARD DE MIELET VAN COEHOORN

Staat van baten en lasten over 1981 (met vergelijkende cijfers over 1980)

LASTEN	1981	1980	BATEN:	1981	1980
Onkosten effecten	f 3.559,96	f 4.236,65	Ontvangen rente		
Bijdrage exploitatie			per saldo	f 98.232,75	f 87.554,23
Stichting Menno			Koersverschil	,, -,-	,, 44.143,03
van Coehoorn	,, 70.000,—	,, 52.500,—			
Koersverschil	,, 8.452,06	,, -,-			
Diverse lasten	,, -,-	,, 110,—			
Afschrijving					
vooruitbetaalde					
posten	,, 6.000,—	,, 63.569,30			
Dotatie					
reservefonds					
jubileum	,, 10.000,—	,, 10.000,—			
Voordelig saldo	,, 220,73	,, 1.281,31			
	<u>f 98.232,75</u>	<u>f 131.697,26</u>		<u>f 98.232,75</u>	<u>f 131.697,26</u>

Staat van bezittingen en schulden per 31 december 1981 (met vergelijkende cijfers per 31 december 1980)

BEZITTINGEN	1981	1980	SCHULDEN:	1981	1980
Bank	f 6.209,95	f 4.932,30	Vermogen	f 1.420.811,22	f 1.420.590,49
Effecten	,, 1.540.075,83	,, 1.514.045,55	Rekening		
Vooruitbetaalde			koers-		
posten	,, 16.641,11	,, 24.276,51	verschillen	,, 133.174,39	,, 124.722,33
Te vorderen			Reservefonds		
dividendbelasting	,, 11.058,72	,, 12.058,46	jubileum	,, 20.000,—	,, 10.000,—
	<u>f 1.573.985,61</u>	<u>f 1.555.312,82</u>		<u>f 1.573.985,61</u>	<u>f 1.555.312,82</u>

**TOELICHTING BIJ DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN
FONDS DE GIRARD DE MIELET VAN COEHOORN**

Koersverschillen f 8.452,06	
Saldo koersverschillen ultimo 1981	f 133.174,39
Per 31 december 1980 bedroeg het saldo van deze rekening	„ 124.722,33
	<hr/>
Ten laste van de staat van baten en lasten over 1981	f 8.452,06
	<hr/>
Afschrijving op vooruitbetaalde posten f 6.000,—	
Volgens de staat van bezittingen en schulden bedroeg het saldo van deze rekening per 31 december 1980	f 24.276,51
In 1981 werd bijgekocht voor	„ 790,—
	<hr/>
In 1981 werd ontvangen	f 25.066,51
	„ 2.425,40
	<hr/>
De voorraad boeken Verschanste Schoonheid werd opgenomen voor	f 22.641,11
	„ 16.641,11
	<hr/>
Afschrijving op de voorraad over 1981	f 6.000,—
	<hr/>

**TOELICHTING BIJ DE STAAT VAN BEZITTINGEN EN SCHULDEN
FONDS DE GIRARD DE MIELET VAN COEHOORN**

Effecten f 1.406.901,44	
Boekwaarde effecten per 31 december 1980	f 1.514.045,55
Aangekocht werd voor een bedrag van	„ 61.030,28
	<hr/>
Uitlotingen	f 1.575.075,83
	„ 35.000,—
	<hr/>
Rekening koersverschillen	f 1.540.075,83
	„ 133.174,39
	<hr/>
	f 1.406.901,44
	<hr/>
Reservefonds jubileum f 20.000,—	
Stand van het reservefonds per 31 december 1980	f 10.000,—
Ten laste van de staat van baten en lasten over 1981 werd gedoteerd	„ 10.000,—
	<hr/>
	f 20.000,—
	<hr/>

Dit fonds werd gevormd ter gedeeltelijke dekking van de kosten van de herdenking van het 50-jarig jubileum in 1982.

STUDIECOMMISSIE (S.C.)

Het verheugt ons te kunnen melden, dat de SC is versterkt met twee nieuwe leden:

- Mr. S. H. Poppema, al jaren een enthousiast begunstiger van onze Stichting en onderzoeker op het gebied van de vestingbouwkunde, alsmede
- Drs. J. P. C. M. van Hoof, wetenschappelijk medewerker van de Sectie Militaire Geschiedenis Landmachtstaf; deze verleende o.m. zijn medewerking aan 'Bolwerk der Nederlanden'; voorts aan het gedenkboek 'Vesting, vierhonderd jaar vestingbouw in Nederland', alsmede aan de voorbereiding van de jubileumtentoonstelling met dezelfde naam in het Rijksmuseum.

Voorts is het verheugend te kunnen melden, dat de groep Zeeland werd versterkt met de volgende medewerkers:

- Ing. K. J. J. Brand te Hulst, van wiens hand reeds meerdere publicaties over verdedigingswerken in Zeeuws-Vlaanderen verschenen, en
- J. P. B. Zuurdeeg te Sint Maartensdijk, streekarchivaris Tholen.

en de groep Limburg met:

- Drs. J. T. J. Jamar te Heerlen, stadsarchivaris, en
- Drs. E. P. M. Ramakers, werkzaam bij de Stadsbibl. Maastricht. Leverde o.m. een krijgsgeschiedkundige bijdrage aan 'Bolwerk der Nederlanden'.

De Atlas van Historische Vestingwerken

Met het samenstellen van de atlassen van de provincies Zeeland, Noordbrabant en Limburg wordt goede voortgang geboekt.

De verklarende woordenlijst 'Vestingbouwkundige termen' kwam gereed tot en met de proefdruk; subsidie van het Prins Bernhardfonds kon niet worden verkregen.

Tenslotte ook op deze plaats een gelukwens aan ons lid de heer H. A. van Ham, aan wie onlangs de 'Sakko-prijs voor kunsten en letteren' werd uitgereikt voor zijn vele publicaties op historisch gebied, voornamelijk betrekking hebbend op Bergen op Zoom e.o.

J.S.

BIBLIOTHEEK EN ARCHIEF

Het archief ontving, in de loop van het jaar, een toenemend aantal verzoeken om informatie over vestingwerken. Dit mag als een verheugend teken beschouwd worden, aangezien daaruit een groeiende belangstelling, ook van veel jongeren, voor het streven van onze Stichting blijkt.

Door aankoop werd de bibliotheek verder uitgebreid. Enkele oude boekwerken zijn gedurende een aantal jaren ondergebracht geweest bij de bibliotheek van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Daar wij thans over voldoende en passende ruimte beschikken, zijn deze boeken overgebracht naar onze bibliotheek in Den Haag.

Als jubileumgeschenk stelde *Shell Nederland* ons in staat het complete werk '*De Tegenwoordige Staat der Nederlanden*' (heruitgave, 37 delen) te verwerven. Een prachtige aanwinst waarvoor wij *Shell Nederland* zeer dankbaar zijn.

H. J. W.

TECHNISCHE COMMISSIE (TC)

De Technische Commissie heeft zich in het afgelopen kalenderjaar in hoofdzaak bezig gehouden met een inventarisatie in verschillende voormalige vestingsteden van de aldaar voorkomende vormen van beheer en gebruik van onderdelen van vestingwerken (zowel bouwwerken, als aardwerken).

De aanbevelingen TC 05 en TC 06 met betrekking tot resp. het 'Ondervangen van vochtbezwaren in met grond gedekte ruimten van vestingwerken' en idem 'Ondervangen van vochtbezwaren in keermuren van vestingwerken', werden naar aanleiding van opmerkingen uit het Dagelijks Bestuur enigszins gewijzigd en verder aangevuld. Er kwamen reeds aanvragen (ook uit België), waaraan werd voldaan.

De heer *J. P. Derksen* bedankte als lid van de TC.

J. W. C. B.

MONUMENTENADVIESCOMMISSIE (MAC)

De samenstelling van de commissie onderging gedurende het jaar 1981 geen wijziging. De inventarisatie en de classificatie van de in de provincie Overijssel gelegen historische verdedigingswerken kwam gereed en de hierop betrekking hebbende lijst is ter verdere behandeling toegezonden aan de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Een begin werd gemaakt met de inventarisatie van de vestingwerken in de provincie Zuid-Holland; die van de provincie Utrecht (reeds grotendeels ingediend) hopen we dit voorjaar af te ronden.

Ten kantore van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg is enkele malen met ambtenaren van de kunsthistorische afdeling overleg gepleegd. Met hen zijn bezoeken gebracht aan de vestingwerken van Nieuwpoort, Hellevoetsluis, Weep en Muiden, alsmede aan diverse forten van de Oude- en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Dergelijke bezoeken blijken bijzonder verhelderend te werken, hetgeen de formulering van de voorstellen tot plaatsen van de diverse objecten op de lijst van beschermde monumenten ten goede komt. Ten behoeve van de classificatie van de objecten in Overijssel zijn tezamen met onze correspondenten de steden Blokzijl, Vollenhove en Hasselt bezocht.

v.d. M.

Secretariaat	Postbus 110	5060 AC Oisterwijk	04242-82346
Bibliotheek	Catsheuvel 87	2517 KA Den Haag	070-547227
Penningmeester	Prins Hendriklaan 92	3743 KC Baarn	02154-16594
	Giro	Baarn	63844
Ledenadmin.	Vlist 27	8032 BE Zwolle	05200-31196

AANHANGSEL I

(Voor adressen wordt verwezen naar bijvoegsel I)

Bestuurssamenstelling per 15 mei 1982

DAGELIJKS BESTUUR (tevens hoofdbestuursleden)

<i>Voorzitter</i>	W. F. K. Engelbrecht	Wassenaar
<i>Ondervoorzitter</i>	J. Sneep	Woudenberg
<i>Secretaris</i>	H. A. Treu	Oisterwijk
<i>Adj. secretaris</i>	Ing. P. L. Mulder	Aerdenhout
<i>Adj. secr. leden-adm.</i>	Ing. A. J. Tempelman	Zwolle
<i>Penningmeester</i>	E. van Walree	Baarn
<i>Bibliothecaris</i>	Ir. H. J. Walkate	Den Haag
<i>Adviseur (monumentenbeleid)</i>	Mr. P. J. van der Mark	Den Haag
<i>Lid (bijz. taken)</i>	H. C. Tesink	Nieuw Vennepe

HOOFDBESTUUR

De leden van het hoofdbestuur zijn:

I zie dagelijks bestuur

II met mandaat

<i>naam</i>	<i>plaats</i>	<i>functie/aangewezen door:</i>
J. R. Andel	Willemstad	Burgemeester
L. M. Voster	Woudrichem	Burgemeester
Drs. H. J. Kastein	Naarden	Burgemeester
H. Vegter	Brielle	Wethouder
J. Hooftman	Breda	Bond Heemschut
H. B. E. Warnars	Overveen	Vereniging 'Hendrick de Keyser'
Ir. R. A. F. Smook	Dordrecht	Ned. Inst. voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting (NIROV)
Mevr. P. A. Hengeveld-Brand	Amsterdam	Ned. Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten
Prof. Dr. J. G. N. Renaud	Amersfoort	Kon. Ned. Oudheidkundige Bond
Ing. W. L. F. Rietbergen	Den Haag	Kon. Nederlandse Toeristenbond ANWB
J. Jessurun	Utrecht	Rijksdienst voor de Monumentenzorg
F. B. E. E. von Derschau	Rijswijk (ZH)	Kon. Ned. Leger- en Wapenmuseum, Leiden
Mr. G. J. Kolff	Deil (Gld.)	Ver. 'De Hollandsche Molen'
Ir. N. Molenaar	Utrecht	Landinrichtingsdienst
Dr. Ir. J. A. H. Hendriks	Oosterbeek	Ver. Kon. Nederlandse Heidemaatschappij
Drs. J. A. van der Ven	Wijk bij Duurstede	Ned. Ver. tot Bescherming van Vogels
Mr. J. A. C. de Jonge	Den Haag	Rijksplanologische Dienst
W. J. H. Cortenraad	Wassenaar	Departement van Defensie - Directoraat Gebouwen, Werken en Terreinen (D.G.W.T.)
Lt. kol. A. J. van Vuren	Kallenkote/ Steenwijk	Commandant Regiment Infanterie Menno van Coehoorn

III overige leden

R. J. Benthem	Eck en Wiel
Ing. J. W. C. Besemer	Rotterdam
P. B. Bouman	Veenendaal
Jhr. Ir. A. L. van den Brandeler	Hengelo (Gld.)
A. H. Mohr	Doorwerth
Dr. G. Overdiep	Peize
Mr. H. E. Phaff	Bloemendaal
Mr. M. Tydeman	Blaricum
Ir. Ch. C. van der Vlis	Haarlem

BELEGGINGSADVISEURS

Jhr. mr. L. H. J. M. van Asch van Wijck, Laren (NH)
Jhr. mr. G. C. Six - Laren (NH)

AANHANGSEL II

correspondentschappen

Friesland, provincie: Drs. G. P. Karstkarel, Leeuwarden

Groningen en Drente, provincies: Dr. G. Overdiep, Peize

Overijssel, provincie: D. J. Reeskamp, „Oversticht“, Zwolle; Ing. A. J. Tempelman, Zwolle

Gelderland I, Veluwe & Grebbelinie: Drs. L. H. Postma, Ede

Gelderland II, gebied ten oosten van de Rijn en de IJssel + de forten IJsseloord, Westervoort, Pannerden: J. Agema Velp

Gelderland III, gebied tussen de Rijn/Lek en de Maas (v.z.v. ten oosten van de spoorlijn Utrecht - 's Hertogenbosch): H. v.d. Steeg, Arnhem

Gelderland IV, gebied ten westen van de spoorlijn Utrecht - 's Hertogenbosch en ten zuiden van de Linge: Dr. C. van der Graaf, Gorinchem

Gelderland V, gebied ten westen van de spoorlijn Utrecht - 's Hertogenbosch en ten noorden van de Linge: G. Koppert, Utrecht

Utrecht (+), provincie & Nieuwe Hollandse Waterlinie (waarvan delen in NH en ZH)
G. Koppert, Utrecht: J. Combrink (stad Rhenen), Rhenen

Noord-Holland I, (voor zover niet begrepen in NH II) Nieuwe Hollandse Waterlinie:
G. Koppert, Utrecht

Noord-Holland II, Vesting Naarden e.o. Muiden, Weesp: C. G. Scheltema, Naarden

Noord-Holland III, Stelling van Amsterdam en het kustgebied van NH ten zuiden van Castricum: M. J. H. I. van Eijndhoven, Overveen

Noord-Holland IV, Stelling van Den Helder en Texel: G. Gerrits, Den Burg-Texel

Noord-Holland V, het gebied tussen NH III en NH IV: Ing. N. J. Groot, Hoorn

Zuid-Holland I, Voorne-Putten, Hoeksche Waard en Goeree en Overflakkee:
 J. Klok (gem. archivaris Brielle), Oostvoorne

Zuid-Holland II, Gorinchem e.o.: Dr. C. van der Graaf, Gorinchem

Zuid-Holland III, Bodegraven–Woerden–Oudewater: C. F. de Meyere, Bodegraven

Zeeland I, provincie (m.u.v. II & III): Ir. J. A. Trimpe Burger, Aardenburg; B. Oele, Kapelle;
 J. W. M. Slokkers, Vlissingen: Walcheren

Zeeland II, Zeeuws-Vlaanderen Oost (m.u.v. III): R. Sloock, Sas van Gent

Zeeland III, Zeeuws-Vlaanderen Oost (gemeenten Hulst en Hontenisse): P. J. Brand, Hulst

Noord-Brabant I, West-Brabant (m.u.v. II):
 Drs. R. J. G. H. van Hasselt, Roosendaal; J. W. M. Slokkers, Vlissingen: Steenbergen e.o.

Noord-Brabant II, Vesting Willemstad e.o.: vacant

Noord-Brabant III, Midden-Brabant: Ing. G. van der Wel, Tilburg

Noord-Brabant IV, Oost-Brabant: J. A. P. Laguette, Grave

Limburg I, Noord-Limburg, Venlo e.o.: W. Hendriks, Venlo

Limburg II, Roermond e.o.: G. W. G. van Bree, Roermond

Limburg III, Land van Weert: Mr. Stan Smeets, Weert

Limburg IV, Sittard e.o.: A. E. L. Jonkergouw, Sittard

Limburg V, Zuid-Limburg: L. J. Morreau, Maastricht

Adviseur en landelijk correspondent, natuurbehoud in en om vestingwerken:
 Drs. A. Littel, Leiden

Bijzonder correspondent: M. Kiel, Castricum.

Buitenlandse contacten

België:

Koninklijk Museum van het Leger, Brussel
 Simon Stevinstichting, Dr. H. Le Page, Berchem-Antwerpen
 Les Amis de la Citadelle de Namur, Jambes

Bondsrepubliek Duitsland:

Westfälisches Landesmuseum für Kunst und Kulturgeschichte, Münster
 Hartwig Neumann, Jülich
 Deutsche Gesellschaft für Festungsforschung, Wesel

Groot-Brittannië: Fortress Study Group, Rochester-Kent

Japan: Hakodate City – Hokkaido; Hon. Yasushi Yano – Mayor

Republiek Zuid-Afrika: Simon van der Stel Stichting, Pretoria

AANHANGSEL III

commissies

STUDIECOMMISSIE

Voorzitter:

J. Sneep – Woudenberg

Leden:

W. A. van Ham – Bergen op Zoom

Drs. J. P. C. M. van Hoof – Den Haag

Mevr. J. C. Meeter-Heetland – Den Haag

A. H. Mohr – Doorwerth

Dr. Ir. H. A. van Oerle – Oud Ade

Mr. S. H. Poppema – Leidschendam

Mr. Stan Smeets – Weert

Medewerkers:

Lnt. Kol. H. M. Aalbers – Diever

Ing. K. J. J. Brand – Hulst

G. W. G. van Bree – Roermond

Ir. A. van Drunen – 's-Hertogenbosch

W. Hendriks – Venlo

Drs. J. T. J. Jamar – Heerlen

A. E. L. Jonkergouw – Sittard

Drs. A. C. M. Kappelhof – 's-Hertogenbosch

L. J. Morreau – Maastricht

Dr. G. Overdiep – Peize

Drs. E. P. M. Ramakers – Maastricht

H. G. M. Rutten – Stevensweert

J. W. M. Slokkers – Vlissingen

Ing. G. van der Wel – Tilburg

Dr. J. S. van Wieringen – Waalre

Ing. M. H. Wilderom – Vlissingen

J. P. B. Zuurdeeg – Sint Maartensdijk (Tholen)

KASCONTRÔLECOMMISSIE 1981

Mr. H. E. Phaff – Bloemendaal, J. Hooftman – Breda, W. Helder – Lemmer

MONUMENTEN ADVIESCOMMISSIE (MAC)

Mr. P. J. van der Mark – Den Haag

Mr. J. E. van Nievelt – Leidschendam

Mr. M. G. L. van Schouwenburg – Zwolle

J. Sneep – Woudenberg

TECHNISCHE COMMISSIE

Ing. J. W. C. Besemer – Rotterdam,

voorzitter

W. de Jong – Noordwijkerhout

H. H. Posthumus – Harderwijk

H. G. M. Rutten – Stevensweert

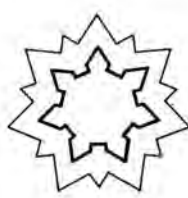
Ing. J. H. Spoelman – Hillegom

INHOUDSOPGAVE

Gelukwens Beschermeer	3	Korte berichten	12
Inleiding	5	Mededelingen Vestingwerken	13
N.C.M.	8	Financieel Verslag 1981	23
Erelid Mr. J. Belonje	9	Commissies, Bibliotheek en Archief	27
Boeken en Tijdschriften	10	Aanhangsels I, II en III	29

M. B. Cochoorn

M. B[aron] Cochoorn (1702)

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

Bijvoegsel I jaarboek 1980/1981

Alfabetische lijst van bestuursleden, correspondenten, commissieleden en -medewerkers in Nederland

HB: hoofdbestuur
DB: dagelijks bestuur (tevens HB)
C: correspondent
CB: bijzondere correspondent
SCL: lid studiecmissie
SCM: medewerker studiecmissie

TC: technische commissie
AB: beleggingsadviseur
AN: adviseur natuurbehoud
JC: jubileumcommissie 1982
MAC: monumentenadviescommissie

cat.	naam	adres	postcode	woonplaats	telefoon
SCM	Aalbers, Lnt. kol. H. M.	Kalteren 17	7981 LR	Diever	05219-2530
C	Agema, J.	Schoonenbergsingel 27	6881 NN	Velp Gld.	085-618420
HB/JC	Andel, J. R.	Wilhelminalaan 6	4797 BP	Willemstad	01687-2300
				Stadhuis:	01687-2350
AB	Asch van Wijck, Jhr. mr. L. H. J. M. van	Naarderstraat 82	1251 BH	Laren	-
HB	Bentham, R. J.	Adam van Delenstr. 36	4024 JB	Eck en Wiel	-
HB/TC	Besemer, Ing. J. W. C.	Schiedamsedijk 81 E	3011 EM	Rotterdam	010-126868
HB	Bloemers, Mr. M. C.	Effthalaan 39	2275 TH	Voorburg	-
HB	Bouman, P. B.	Pr. Wil. Alexanderpark 141	3905 CD	Veenendaal	08385-14450
C	Brand, P. J.	Grote Markt 14	4561 EB	Hulst	01140-12269
HB	Brandeler, Jhr. Ir. A. L. v.d.	Hofstraat 3	7255 CH	Hengelo Gld	05753-1343
C/SCM	Bree, G. W. G. van	Swalmerstr. 12 (stadsarch.)	6041 CX	Roermond	04750-92222
		Pastoorswal 9	6041 CP	Roermond	04750-12897
C	Combrink, J.	Rozenlaan 111	3911 DT	Rhenen	08376-3411
SCM	Corten, A.	Ir. Lelystraat 134	6419 XT	Heerlen	045-717764
HB	Cortenaar, W. J. H.	Van Polanenpark 161	2241 SJ	Wassenaar	01751-11869
TC	Derksen, J. P.	Rijksstraatweg 18	3221 KA	Hellevoetsluis	01883-2403
SCM	Drunen, Ir. A. van	Verwersstraat 67	5211 HV	's-Hertogenbosch (dienstnr.):	073-155203
DB	Engelbrecht, W. F. K.	Wittenburgerweg 134	2244 CG	Wassenaar	01751-78490
C	Eyndhoven, M. J. H. I. van	Bloemveldlaan 21	2015 HB	Overveen	023-241288
HB	Geerlings, Lnt. kol. H. G. A.	Johannes Postkazerne	8345 HG	Kallenkote (diensturen)	05210-15422
				tst 2112 (S1)	
C	Gerrits, G.	De Zes 2a	1791 EX	Den Burg, Texel	02220-2169
C	Graaf, Dr C. van der	Concordiaweg 15	4206 BA	Gorinchem	01830-23425
C	Groot, Ing N. J.	Onder de Boompjes 17	1621 GG	Hoorn	02290-76133
SCL	Ham, W. A. van	Noordsingel 140	4611 SJ	Bergen op Zoom	01640-43920
C	Hasselt, Drs R. J. G. H. v.	Molenstraat 10	4701 JS	Roosendaal	-
HB	Helder, W.	Vierambachtsweg 25	2481 KR	Woubrugge	01729-8603
				Legermuseum Leiden:	071-134241
HB	Hendriks, Dr. Ir. J. A. H.	Schelmseweg 50	6861 WX	Oosterbeek	-
C/SCM	Hendriks, W.	Goltziusstr. 21 (gem. arch.)	5911 AS	Venlo	077-93333
HB/JC	Hoofstman, J.	Pr. Alexanderlaan 5	4835 LC	Breda	076-653605
HB	Jessurun, J.	Nieuwe Gracht 94	3512 LX	Utrecht	-
				Rijksd. Mon. zorg Zeist:	03404-28122
CB/TC	Jong, W. de	Julianastraat 25	2351 GV	Leiderdorp	071-895277
		(Prov. Waterstaat Z.H.)		Den Haag	070-264111
HB	Jonge, Mr. J. A. C. de	Piet Heinstraat 112a	2518 CM	Den Haag	-
C/SCM	Jonkergouw, A. E. L.	Vijverweg 7	6133 AN	Sittard	04490-2974
SCM	Kappelhof, Drs A. C. M.	Vergiliuslaan 70	5216 CX	's-Hertogenbosch	073-142883
				(dienstnr):	073-120844
C	Karstkarel, G. P.	G. Japicxstr. 9	8933 AZ	Leeuwarden	05100-26693
HB	Kastein, Drs H. J.	Jul. v. Stolberglaan 94	1412 BK	Naarden (stadhuis)	02159-41354
C	Klok, J.	Kranenhoutlaan 2	3233 KC	Oostvoorne	01885-2587
				Brielle (diensturen)	01810-2141
HB	Kolff, mr. G. J.	Pr. Willem Alexanderstr. 5	4158 CL	Deil	03457-1250
C	Koppert, Ing. G.	Joseph Haydnlaan 31	3533 AB	Utrecht	030-935802
AN	Littel, Drs A.	Roodborststr. 26	2333 VR	Leiden	071-151682
C	Maris J. Azn., W.	Achterstraat 20	4797 AR	Willemstad	01687-2394
DB/MAC	Mark, Mr. P. J. van der	de Poorterstraat 22	2597 CS	Den Haag	070-240315
SCL	Meeter-Heetland, Mevr. J. C.	Vlaskamp 62	2592 AB	Den Haag	070-857044
HB/SCL	Mohr, A. H.	Beethovenlaan 49	6865 DE	Doorwerth	085-334250
HB	Molenaar, Ir. N.	Rijkskantorengb. Westraven Landinr. dienst Griffioenlaan 2	3526 LA	Utrecht	030-859111
C/SCM	Morreau, L. J.	Cannerweg 144	6213 BP	Maastricht	043-19541
DB	Mulder, Ing. P. L.	Anjelierenlaan 4	2111 BP	Aerdenhout	023-242547
MAC	Nievelt, Mr J. E. van	Eksterlaan 19	2261 EK	Leidschendam	070-278697
C	Oele, B.	Vroonlandseweg 3b	4421 GJ	Kapelle	01102-1700
SCL	Oerle, Dr. Ir. H. A. van	Boekhorsterweg 5	2374 BL	Oud Ade	01712-8568
HB/C/SCM	Overdiep, Dr. G.	Horst 21	9321 VH	Peize	05907-3670
		Huis ter Hansouwe			
HB/JC	Phaff, Mr. H. E.	Joh. Verhulstweg 58	2081 EL	Santpoort Zd.	023-378604
TC	Posthumus H. H.	PB 217	3840 AE	Harderwijk (pr)	03410-12655
				(kt)	03410-14962
C	Postma, L. H.	Kweeklustlaan 1	6711 HP	Ede	08380-10897
C	Reeskamp, D. J.	Aan de Stadsmuur 79 'Oversticht' (diensturen)	8011 VD	Zwolle	05200-13257
HB	Renaud, Dr. J. G. N.	Breestraat 26	3811 BJ	Amersfoort	-
HB	Rietbergen, Ing. W. L. F.	Prinsenweg 88	2242 EK	Wassenaar	-
				ANWB: 070-264426, tst. 2194	
SCM/TC	Rutten, H. G. M.	Molenstraat 9	6107 BJ	Stevensweert	04755-693
C	Scheltema, C. G.	Turfpoortstraat 39	1411 EE	Naarden	02159-43610
MAC	Schouwenburg, Mr M. G. L. van	Wipstrikerallee 186	8023 DP	Zwolle	05200-35606
AB	Six, Jhr. Mr. G. C.	Wally Moesweg 1	1251 AT	Laren N.H.	-
C	Slock, R.	Stationsstraat 32	4551 EM	Sas van Gent	01158-1450
C	Slokke, J. W. M.	Sterkenburg 7	4385 GH	Vlissingen	01184-63697
C/SCL	Smeets, Mr. Stan	Wilhelminasingel 47	6001 GP	Weert	04950-22555
HB	Smook, Ir R. A. F.	'De Korenbeurs' Bomkade 11	3311 JD	Dordrecht	078-143127
DB/SCL/MAC	Sneep, J.	Kennedylaan 20	2031 NR	Woudenberg	03498-3875
TC	Spoelman, Ing. J. H.	Mesdaglaan 33	2182 SB	Hillegom	02520-15691
C	Stegg, H. van der	Pontanuslaan 47	6821 HN	Arnhem	085-427412
C	Tempelman, Ing. A. J.	Vlist 27	8032 BE	Zwolle	05200-31196
DB	Tesink, H. C.	Van Haeringenplantsoen 19	2151 AS	Nieuw Vennep	02526-74019
DB	Treu, H. A.	Postbus 110	5060 AC	Oosterwijk	04242-82346
C	Trimpe Burger, Ir J. A.	Landstraat 48	4527 CX	Aardenburg	01177-1572
HB/JC	Tydemans, Mr M.	Prins Hendriklaan 2	1261 AJ	Blaricum	02153-89593
HB	Vegter, H.	Coppelstockstraat 16	3231 VD	Brielle	01810-2571
HB	Ven, Drs J. A. van der	Peperstraat 9	3961 AR	W. b. Duurstede	03435-1860
				dienst SBB Utrecht:	030-859111
				tst. 2441	
DB	Vlis, Ir Ch. C. van der	Anna van Burenlaan 59	2012 SK	Haarlem	023-283806
HB	Voster, L. M.	Postweg 2	4285 XD	Woudrichem	-
DB	Walkate, Ir H. J.	Van der Aastraat 112	2597 SN	Den Haag	070-241508
DB	Walree, E. van	Prins Hendriklaan 92	3743 KC	Baarn	02154-16594
HB	Warnaars, H. B. E.	Kweekduinweg 12	2051 EL	Overveen	023-251255
C/SCM	Wel, Ing. G. van der	Frankenlaan 85	5037 KG	Tilburg	013-675112
C/SCM	Wieringen, Dr J. S. van	Dirck van Hornelaan 9	5581 CZ	Waalre	04904-4626
SCM	Wildermom, Ing. M. H.	Gerbrandystraat 71	4384 ND	Vlissingen	01184-60493

Secretariaat	Postbus 110	5060 AC Oisterwijk	04242-82346
Bibliotheek	Catsheuvel 87	2517 KA Den Haag	070-547227
Penningmeester	Prins Hendriklaan 92	3743 KC Baarn	02154-16594
	Giro	Baarn	63844